

čuvstev, njih rast v strast, ki človeka zasušnji in pretvori, pa spet pobledi, usahne in izhlapi. Miljejno: v razkošnih salonih skrajno rafinirane izoblikovanosti. Idejno: nevarno prelivanje sveta materije in sveta duhovnosti, čvstvenjaštva in razumarstva, forme in razkrajanja, vendar se razplet ne izvrši v dramatičnem zaključku, temveč v lepotnem nastroju. Oblomovščina lepega videza.

Slogovno je Proust strugar odtenkov, deskriptivni rezbar, ki sestavlja slikovite psihološke relacije z muzikalnim lirizmom, kjer igrajo važno vlogo asocijacije in erotične avtosugestivnosti (Freud!), konstruktiven razvijatelj dejanja, dekorativen in estetski. Najneznatnejše podrobnosti abstraktnih nastrojev orisuje z asocijativnimi analogijami iz glasbe in slikarstva. Zato ga uživaš in podoživljaš le, če si prav tako kot on domač v kulturni, umetnostni, glasbeni in literarni zgodovini. Zato je njegova dikcija tako zapletena, da se na glavni stavek, ki ga komaj najdeš, nizajo odvisniki z večnimi «qui» in so parenteze običajnost, le. da čim ostreje osvetlijo predmet, ki nam ga pisatelj privede mikroskopično blizu, da ga doživimo izredno svojstveno.

Za primer Proustove proze sem poslovenil odlomek iz romana «Pri Guermantesovih», ki vsebuje vse značilnosti in posebnosti pisateljevega sloga in je tudi vsebinsko pretresljiv po življenski resničnosti, s katero je Proust prikazal prizore, ki se odigravajo ob umiranju človeka.

Viri: La nouv. revue française. 1923. Spominski zbornik razprav in člankov o Proustu. — Les nouv. littéraires (posamezne številke l. 1923 do 1925). — M. Krleža: O Marcelu Prustu (v «Obzoru»).

Marcel Proust: Smrt moje stare matere

(Odlomek iz drugega dela romana «Le côté de Guermantes».)

Nekaj dni pozneje me je mati sredi noči vzbudila iz sna. — «Ne zameri, da sem te predramila,» mi je dejala z nežno skrbnostjo, ki jo napram še tako malim neprijetnostim bližnjega očitujejo ljudje, kadar jih duši težka boleost.

«Saj nisem spal,» sem ji odvrnil, ko sem se vzdramil. Govoril sem resnico. Prebujenje nas močno izpremeni, ne toliko zato, ker nas povede spet v svetlo življenje zavesti, temveč, ker nam uniči spomin na nekam pritajeno sijajino, kjer je počival naš duh kakor na opalnem dnu vodá. Napol zastrte misli, po katerih smo še malo prej pluli, so nas dovolj razgibale, da smo jih mogli še smatrati kot bedenje. Toda prebujenja trčijo tedaj ob križanje spomina. Trenutek kesneje jih smatramo za spanje, ker se jih ne spominjamo več. Bleščéča zvezda, ki zasiže in tik ob prebujenju razsvetli spavaču ves njegov sen, ga za nekaj sekund preveri, da to ni bilo spanje, temveč bedenje, — ta utrinek, ki s svojo bleščobo odnaša varljivo bitnost pa tudi znake sna, izvabi prebujajočemu se vzklik: «Spal sem.»

Iz bojazni, da mi ne bi morda storila kaj hudega, me je mati nežno vprašala, ali se ne bi preveč utrudil, če bi vstal, in me je pobožala po rokah:

«Mali moj, odslej se boš mogel zatekati samo še k svojemu očetu in materi.»

Vstopila sva v sobo. To tam je bilo neko drugo bitje, ne moja stara mati! V postelji, zvita v polkrog, je kakor žival, omotana z lasmi in pernicami, hropla in stokala in s svojimi vzgibi stresala odeje. Povešala je veke, ki pa so se preslabo zapirale, da bi mogle prikriti dvoje motnih, krmežljivih oči, ki sta iz njih odsevala temačnost organskega privida in notranje trpljenje. A ta nemirnost ni bila usmerjena proti nama, saj naju ni ne videla ne spoznala. Toda, če se je tu pregibalo samo neko živalsko bitje, kje je tedaj sploh bila moja stara mati? Vendar se je mogla zaznati oblika njenega nosu, ki ni bil zdaj v nobenem razmerju več z obrazom, pač pa je še vedno očitoval zrno nekdanje lepote. Nekdanja je bila tudi še roka, ki je odstranjala odejo s kretnjo, ki bi nekoč izražala, da so ji odeje v nadlego, dočim ni zdaj povedala ničesar.

Mama me je naprosila, naj grem po vode in kisa, da bi omočila stari materi čelo, kajti le-to bi jo osvežilo, kakor je menila mama, ki je videla, kako si bolnica skuša urediti lase. Toda pri vratih so mi dali znamenje, naj pridem. Po vsej hiši se je bliskovito razširila vest, da je stara mati v zadnjih dihih. Neki pomožni posel kakor jih običajno najamejo v izjemnih priložnostih, da domačo služinčad nekoliko razbremenijo, — kajti umiranja izsevajajo neko prazničnost — je odprl vrata vojvodi Guermanteskemu, ki se je ustavil v prednji sobi in vprašal po meni: nisem se mu mogel umakniti.

«Pravkar sem zvedel te mračne vesti. V znak sočutja bi rad segel vašemu očetu v roko.» Opravičil sem se, češ, da bi bilo zdaj neprijetno motiti ga. Gospod Guermanteski je pal med nas kakor med ljudi, ki se pripravljajo na pot. Toda vljudnost, ki jo je izkazoval, se mu je zdela tako važna, da se ni brigal za ozire in je brezpogojno hotel vstopiti v sprejemnico. Sploh je imel navado, do kraja izvesti vse običajnosti, s katerimi je hotel človeka počastiti in mu je bilo malo mar, če so kovčegi že zaklenjeni ali pa krste zabite.

«Ali ste bili poslali po Dieulafoya? Ah, kako nespametno ravnanje! Da ste bili meni naročili, bi bil prišel z menoj, meni ničesar ne odreče, čeprav bi pa odrekel vojvodinji Chartreski. Saj vidite, da zrastem celo preko prave princese. Sicer pa smo si pred obrazom smrti vsi enaki,» je pristavil, ne morda, da bi me prepričal, da se bo moja stara mati izenačila z njim, temveč, ker je najbrž začutil, da ne bi pričalo o preveč ostri izlikanosti, če bi preširoko raz-

tegnil pripovedovanje o svoji oblasti nad Dieulafoyem in o svoji vzvišenosti nad vojvodinjo Chartresko.

Sicer pa me njegov nasvet sploh ni presenetil, saj sem vedel, da so Guermantesovi vedno omenjali Dieulafoyevo ime (pač z nekoliko večjo spoštljivostjo) kakor se govori o neprekosljivem »dobavitelju«. In stara vojvodinja Mortemartiska, rojena Guermantes (nemogoče je razumeti, kako da rekó vedno »stara vojvodinja«, kadar imajo v mislih vojvodinjo, in povsem nasprotno, nežnočutno, v slogu Watteauja — »mala vojvodinja«, kadar je ta mlada) je pri grozeči opasnosti že skoro samogibno pomežikala z očmi in s hvalnico klicala »Dieulafoy, Dieulafoy«, prav kakor če želiš sladčičarja »beli hrušavec« ali pa peciva »Rebattet, Rebattet«. Toda pozabil sem, da je moj oče pravkar poslal po Dieulafoya. Tedaj pa je moja mati, ki je nestrpno pričakovala s kisikom napolnjenih mehurjev, ki bi stari materi olajšali dihanje, vstopila v prednjo sobo, kjer ni menila najti gospoda Guermanteskega. Hotel sem ga skriti kamorkoli. Toda, on, prepričan, da bi ji ničesar ne moglo prijati bolj in da je to najboljša prilika, da utrdi svoj ugled popolnega poštenjaka, on me je trdo prijel za roko in me je, najsi sem se mu branil kakor nasilnežu, vzklikajoč: »Gospod, gospod«, vlekel proti mami in me prosil: »Ali me hočete počastiti s tem, da me predstavite svoji gospe materi!«, pri čemer se je ob besedi »materi« nekoliko izpodtaknil. Toda po vsej priliki je smatral, da je to zanjo počastitev in se ni mogel ubraniti smehljanju ter je kazal izraz, ki je ob takih trenutkih običajen. Kaj sem hotel, moral sem povedati njegovo ime, kar je njemu sprostilo vrsto poklonov in zvižanj in že je otvoril celoten obred predstavljanja. Tudi se je pripravljaj na razgovor, toda mati, ki jo je bila bolest vso prevzela, mi je velela, naj hitro pridem, in sploh ni odgovorila na zavite rečenice gospoda Guermanteskega, ki je pričakoval, da bo po vseh običajih povabljen v sprejemnico, dočim se je zavedel šele, ko smo ga ostavili samega v prednji sobi. Skoro gotovo bi bil odšel, da ni v tem trenutku opazil vstopivšega Saint-Loupa, ki je prihitel istega jutra, vznemirjen po vesteh.

»O, dobro ji gre!« je vojvoda vzkliknil veselo in zalovil svojega nečaka za rokav, ki bi mu ga skoro strgal, ne da bi se brigal za mojo mater, ki je baš šla preko sobe. Mislim, da Saint-Loupu kljub njegovi odkritosrčni žalosti ni bilo hudo, ker me ni mogel ogovoriti, dasi je imel namen, sestati se z menoj. Odšel je, kamor ga je silil njegov stric, ki mu je nameraval povedati nekaj važ-

nega, saj se je baš zato hotel odpraviti v Doncières, kako močno ga je tedaj vzradostila ta prilika, ki mu je prihranila obilo stroškov.

«Hej, če bi mi bili dejali, da mi je treba iti samo preko dvorišča, pa te najdem tu, bi mislil, da so me pošteno potegnili; kot bi dejal tvoj tovariš gospod Bloch, kar je preveč, je preveč.» In oddaljujoč se z Robertom (Saint-Loupom), ki ga je držal za ramo, je ponavljal: «Na, ali nisem dobro pogodil! Vražjo srečo imam!» No, vojvoda Guermanteski nikakor ni bil slabo vzgojen, celo nasprotno. Toda spadal je v vrsto tistih ljudi, ki se ne morejo uživati v svojega bližnjega, v vrsto ljudi, ki so jim po večini slični zdravniki in pogrebci: če so opravili svojo dolžnost s primernim izrazom v obrazu in z besedami «res težki trenutki...», če so človeka objeli in mu nasvetovali odpočitek, tedaj jim umiranje ali pa pokop ni drugega kakor bolj ali manj utesnjena družabna zabava, kjer s prikrito veselostjo lové z očmi osebo, ki bi ji lahko razkrili svoje težavice, ali pa bi se radi seznanili s komerkoli, ali pa ponudili prostor v svoji kočiji.

Vojvoda Guermanteski se je sicer blagroval, ker ga je tako «ugoden veter» prignal k svojemu nečaku, vendar pa ga je čisto razumljivi sprejem moje matere tako osupnil, da se je kesneje izrazil o njej, da je bila baš toliko neprijazna kot moj oče vljuden, da jo je prevzela «duševna odsotnost», med katero sploh ni slišala stvari, ki ji jih je on pripovedoval, in da po njegovem mnenju sploh ni vedela, pri čem da je, še več, da je bila vsa kot iz uma. Sicer je, kot so mi pravili, hotel spraviti vsa ta dejstva v zvezo z okoliščinami in izjaviti, da se mu je moja mati zdela zelo «vznemirjena» radi dogodka. Toda v nogah mu je še tičal ostanek priklonov in poklonov in pozdravov, ki so mu branile ovire, da bi jih bil izvršil do konca, sicer pa se je sploh malo menil za žalost moje matere, drugače me gotovo ne bi že drugi dan po pogrebu vprašal, ali je nisem poskusil raztresti.

Svak moje stare matere, duhovnik (poznal ga nisem) je brzojavil v Avstrijo, kjer je bival predstojnik njegovega reda, za dovoljenje, ki ga je dobil po izjemni naklonjenosti, in je dospel prav tega dne. Od žalosti potrj je ob postelji čital molitve in premišljevanja, ne da bi svoje svedrajoče oči odmaknil od bolnice.

Tedaj, ko je stara mati ležala brez zavesti, me je otožni izraz tega duhovnika razbolestil, in ozrl sem se vanj. Zazdelo se mi je, da ga je moje sočutje presenetilo, in tedaj se je zgodilo nekaj nenavadnega. Pokril si je obraz z rokami kakor človek, ki se poglobi v bolešno premišljevanje, toda v zavesti, da bom odmaknil pogled od njega, je med prsti pustil ozko odprtino. V tre-

nutku, ko so se moje oči okrenile od njega, sem opazil njegovo ostro oko, ki je skozi prste skriva je opazovalo, če je moja žalost iskrena. Tako je sedel tam, zakrit, kakor da je v mraku spovednice. Opazil je, da sem ga videl, in je takoj trdno zaprl linico, ki jo je bil pustil odprto. Videl sem ga spet pozneje, a nikoli si nisva omenila dogodka te minute. Molče sva se zadovoljila z domnevo, da ga takrat nisem opazil, kako me je motril. Duhovnik in psihijater sta vedno v nečem podobna preiskovalnemu sodniku.

Sicer pa ga ni prijatelja, najsi nam je najdražji in spojen z našo prošlostjo, ki bi mu ne dolgovali takih minut, o katerih bi bili najrajši prepričani, da je nanje že pozabil.

Došli zdravnik je bolnici vbrizgal morfija; da bi ji pa olajšal dihanje, je zahteval mehurjev s kisikom, ki so jih držali moja mati, zdravnik in sestra, in kakor hitro je bil kateri izpraznjen, so si podali drugega. Za trenutek sem odšel iz sobe. Ko sem se vrnil, sem menil, da doživljam čudež. Kakor da stara mati poje ob spremljanju pritajenega šuštenja neko dolgo, radostno pesem, ki je nagla in godbena polnila sobo. Kmalu sem spoznal, da je bilo to petje prav tako nezavestno in povsem samogibno, kakor še pravkar njeno hropenje. Morda je bilo slaboten izraz ugodja, ki ga je povzročil morfij. Predvsem pa je izviralo iz izpremembe, ki je nastala pri dihalih, kajti zdaj je zrak čisto drugače dohajal v sapnik. Dvojno delovanje kisika in morfija je stari materi sprostilo dihanje, ki zdaj ni bilo več naporno sopeče, ampak je kakor lahkoten in živahen drsač svistelo v sladko ozračje. Nemara so se v te dihe, nezaznavne kakor sapice v piščalki, med to petje mešali bolj človeški vzdih, ki jih je osvobodila bližajoča se smrt, da smo jih lahko smatrali za izraze bolečine ali pa radosti, kakršno doživljajo ljudje, ki ne čutijo več. Ti dihi, ki jim je bil ritem neizpremenjen, so postajali vedno bolj napevni in so se v visokih črtah vzganjali kvišku in nato padali, da bi se na lov za kisikom znova spet napeli in dvignili iz oproščenih pljuč. Ko pa so dosegli višek, kamor jih je zdaljšal velik napor, se je v to petje vmešalo šuštenje kakor ponižna prošnja med sladost in strast, in je v nekaterih trenutkih pretilo, da se ustavi kakor studenec, ki usiha.

Če je naša Francka¹ prevzela globoka žalost, je začutila, da se mora izraziti, čeprav je bilo to nepotrebno in za njene zmožnosti pretežavno. Ko je tedaj presodila, da je moja stara mati že čisto na koncu, nam je hotela povedati svoje vtise, toda ni mogla drugega, ko da je šepetala: «O, to me je pa zadelo», z istim po-

¹ Stara služkinja v tej družini.

udarkom, kakor kadar je potožila: «Kamen mi leži v želodcu», če je zaužila preveč ohrovta z juho. To poslednje pa je bilo resničneje, nego je mislila. Njeno žalost, ki ni bila nič manjša, čeprav sicer slabotno izražena, je povečala potrtoost radi njene hčere, zadržane v Combrayu, ki po vsej priliki ne bi utegnila priti k pogrebu. Pogrebne svečanosti pa so bile Francki imeniten praznik. Vedoč, da mi nimamo navade izjokavati se v izpovedih, je bila za vsak slučaj poklicala Jupiena, da bi jo poslušal vse večere. Sicer ji je bilo znano, da on ne bo prost ob času pogrebnihi obredov, a zadovoljila se je že z nado, da mu pozneje vse pove. Že več noči so bedeli moj oče, moj stari oče in neki moj bratranec, ki niso več ostavili hiše. Njihova neprestana vdanost je privzela podobo otopelosti in neizrazna brezdelica, ki so jo očitavali ob tem umiranju, jim je izvabljala pogovore in opazke, ki so neločljive z dolgo vožnjo v železniškem vagonu.

Sicer pa mi je bil ta bratranec (nečak moje stare matere) prav tako zopern, kakor je na splošno užival priljubljenost in spoštovanje. Našel si ga vedno pri takih «težkih slučajih», in pri umirajočih je kazal toliko vztrajnosti in postrežljivosti, da so ga družine vedno v zavutih in prikritih prošnjah rotile, naj ne pride k pogrebu, opozarjajoč ga na njegovo slabotno zdravje, čeprav je imel trdno postavo, močan glas in brado kakor kak jamar. Že naprej sem vedel, da mu mama, ki je navzlic svoji neskončni potrtoosti mislila tudi na druge, poreče, seveda v drugi obliki, kakor je bil vedno vajeu slišati: «Obljubite mi, da vas ,jutri' ne bo. Storite to zaradi ,nje'. Ali pa vsaj ne pojdite ,tja'. Naprosila vas je, da ne pojdite.»

Toda on ni ubogal. Bil je vedno prvi v «hiši», za kar so mu nekje drugod vzdeli priimek «brez cvetk in brez kron», ki ga nismo razumeli. In preden se je odpravil k «vsem», je pomislil na «vse», kar mu je naklonilo te besede: «Vam se ne moremo zahvaliti.»

«Kaj?» je vprašal stari oče zelo glasno, ker je bil nekam naglušen in ko ni razumel nekaterih besed, ki jih je izrekel bratranec mojemu očetu.

«Nič,» je bratranec odvrnil, «dejal sem, da sem zjutraj prejel pismo iz Combraya, kjer imajo strahotno vreme, medtem ko sije tu toplo solnce.»

«A vendar stoji barometer zelo nizko,» je rekel oče.

«Kje, pravite, da je neurje?» je vprašal ded.

«V Combrayu.»

«Ah, nič čudnega. Vsakokrat, kadar je pri nas slabo vreme, imajo v Combrayu lepo, in obratno. Moj Bog! Omenili ste Combray: ali smo obvestili Legrandina?»

«Da, nikar ne skrbite, to smo že uredili,» je odvrnil bratranec, čigar lica, pobrončena od premočne brade, so se neopazno nasmehnila, v zadovoljstvu, da je mislil tudi na «to».

Tedaj pa se je oče sunkovito pognal naprej. Mislil sem, da se je nenadoma preokrenilo na boljše ali na slabše. Toda bilo je le radi zdravnika Dieulafoya, ki je došel. Oče ga je sprejel v sosednji sobi kakor igralca, ki je prišel gostovat. Poklicali so ga bili, ne da bi zdravil, ampak, da uradno ugotovi dejansko stanje. Doktor Dieulafoy je bil zares slovit zdravnik, čudovit profesor; tem odličnim vlogam, ki se je odlikoval v njih, se je pridružila še neka druga, v kateri vseh štirideset let ni mogel z njim nihče tekmovali. Ta vloga je bila prav tako izvirna in pomembna, kakor vloga kakega «duhoviteža», «šaljivca» ali pa «odličnika» in je obstajala v tem, da je prihajal ugotavljat umiranje ali smrt. Že njegovo ime je dalo slutiti dostojanstvenost, s katero je izvrševal svoje opravilo in če je služkinja vzkliknila: «Gospod Dieulafoy», smo mislili, da prisostvujemo Molièreu. Z dostojanstvenostjo njegovega vedenja je prikrito tekmovala vitkost njegove lepe postave. Ker je vedno obiskoval kraje, kjer je cvetela žalost, mu je sčasoma njegov, sam na sebi še prelepi obraz ugasnil. Rahlo otožen je vstopil profesor v črnem površniku. Nobena njegova sožalna izjava ni bila naučena. Sploh ni zagrešil ničesar proti izbrani olikanosti. Ob postelji umirajoče je stal on, ne pa vojvoda Guermenteski, ki je bil sicer «grand seigneur». Zadržano in oprezno je premočnil staro mater, da je ne bi utrudil, in pošepetal nekaj besed mojemu očetu, nato pa se spoštljivo priklonil moji materi, dočim se je moj oče komaj premagoval, da ji ne bi razodel, da je to gospod «profesor Dieulafoy». Toda ta je tedaj že okrenil glavo, da ne bi nikogar vznemirjal, vzel zavitek s honorarjem, ki smo mu ga izročili, in odšel čudovito mirno. Kakor da izročenega niti opazil ni. Celo mi sami smo se za trenutek vprašali, ali je res prejel nagrado, ki jo je spravil s tako izbrano ročnostjo, pri čemer je ne samo ohranil, temveč še povečal resnost slovitega zdravnika v dolgem črnem površniku s svilenim obšivom in lepo oblikovano glavo, polno plemenitega sočutja. Njegova živahna umerjenost je dokazovala, da noče vzbujati izraza naglice, čeprav ga kliče morda še sto obiskov, kajti bil je poosebljena izbranost, visokoumnost in dobrotljivost. Tega izvrstnega moža ni več. Morda so ga drugi zdravniki in profesorji dosegli, morda celo

prekosili, toda njegova «urnost in ročnost», v kateri se je izkazala njegova izvežbanost in njegova visoka srčna naobraženost, je menda za vedno izumrla, ker ni bilo poklicanih naslednikov. Mama gospoda Dieulafoya niti opazila ni, saj je bila vsa osredotočena v mislih na staro mater.

Spominjam se (naj za hip preskočim pripovedovanje), kako se je na pokopališču, kjer je sličila nadnaravni prikazni, boječe približala grobu in kakor v sanjah gledala v neko daljno izginjajočo pojavo, da jo je moral moj oče ogovoriti: «... oče Norpois je prišel v hišo, v cerkev, na pokopališče ... preveč smo pozabili nanj ... morala boš spregovoriti z njim, to ga utegne zelo obveseliti.» Ko se ji je poslanik priklonil, je samo lahko sklonila obraz, ki ni bil prav nič osolzen. Dva dni prej (da se še enkrat preskočim, preden se povrnem k trenutku, ko smo stali pri postelji umirajoče), ko so stražili pri pokojnici, je Francka, ki ni docela tajila duhov, boječa se najmanjšega šuma, dejala: «Zdi se mi, da je ona». Te besede pa moje matere niso prestrašile, nasprotno, navdale so jo z neizrazno milino, saj je vroče želela, da bi se pokojniki vračali, ker bi tako mogla kdaj imeti poleg sebe svojo mater.

Naj se povrnem k uram umiranja.

Stari oče je vprašal bratranca: «Ali veste, kaj so nam brzojavile njene sestre?»

«Da, Beethovna, so mi povedali, treba deti v okvir — to me ni osupnilo.»

«Uboga žena, ki jih je tako ljubila,» je vzdihnil stari oče, utrnivši solzo v očeh, «ne smemo jim šteti v zlo. Kolikrat sem že rekel, da so prismode. Ampak, kaj je to, ali so prenehali s kisikom? ...»

Mati je vzkliknila:

«Toda, glejte, mama bo spet težje dihala.»

Zdravnik je odvrnil:

«Ne, ne. Učinek kisika bo trajal še nekaj časa. Takoj spet pričnemo ...»

Zdelo se mi je, da je zdravnik govoril tako samo zategadelj, ker je imel še nekaj oblasti nad življenjem umirajoče, v nadi, seveda, da bo ugodni učinek njegovega sredstva še trajal. Čez nekaj trenutkov je kisik prenehal sikati. Toda še vedno je kipelo radostno stokanje dihanja, lahkotno, izmučeno, nedovršeno. ne-prestano, venomer znova pričenjajoče se. Od časa do časa smo mislili, da je že vse končano, dihi so prestali, morda radi prav istih izprememb v oktavah, ki jih opazimo pri dihanju spavača,

morda radi čisto naravnih motenj, kot so učinek brezčutnosti, naraščanje otrplosti, oslavljenje srca. Spet je zdravnik potipal utripanje žile. A že se je iz prekinjenega stavka spet iztrgal nov napev, kakor da je svež pritok ojačil izsušeno roko. Napev se je sicer razvijal drugače uglašen, toda z istim neizčrpnim pogonom.

Morda so, čeprav se stara mati ni zavedala tega, vse ure nežne sreče, ki jih je udušilo trpljenje, zdaj odbegale v obliki teh lahkih plinov, ki so jih toliko časa zadrževali. Mislil bi, da se je zdaj razodelo vse, kar nam je želela povedati in da se je s to zateglostjo, spešnostjo in vnetostjo obračala do nas. Pri postelji, ki so jo stresali vzgibi umiranja, je stala mati. Ni jokala, samo od časa do časa so ji v očeh zablestele solze. V svoji topi potrnosti je bila podobna listu, ki ga biča dež in vrtinči veter. Moral sem si otreči oči, preden bi poljubil svojo staro mater.

«Mislil sem, da ne vidi več,» je dejal oče.

«Človek ne more nikoli vedeti,» je odvrnil zdravnik.

Ko sem se je dotaknil s svojimi ustnicami, so se ji roke zganile. Vso jo je prešinil dolg drhtjaj, bodisi, da je bil samogiben, bodisi, da imajo posebne nežnosti svojevrstno preobčutljivost, ki spoznava skozi zaveso nezavestnosti vzljubljenje, za kar ne potrebuje nobenega čuta.

Nenadoma se je stara mati z mučnim naporom napol dvignila, kakor tisti, ki se stavi v bran za življenje. Francka ni mogla vzdržati tega prizora in je krčevito zaihtela. Spomnil sem se zdravnikovega naročila in jo hotel odvesti iz sobe. Tedaj pa je stara mati odprla oči. Hlastno sem stopil k Francki, da bi jo, vso zasolzeno, zakril, da bi tačas moji starši nemoteno govorili bolnici. Šum kisika je utihnil, zdravnik se je oddaljil od postelje. Stara mati je bila mrtva.

Nekaj ur pozneje je mogla Francka še poslednjič in zdaj brez bolečin česati te lepe lase, ki so šele komajda osiveli ter kazali večjo mladost od nje same. Nasprotno pa so zdaj samo lasje vzbujali častitljivost starosti, dočim se je obličje pomladilo, saj je izgubilo brazde, gube, zgrbljenost, vzpetosti in krivine, ki jih je urezalo dolgoletno trpljenje. Kakor davno nekoč, takrat še, ko so ji starši izbrali ženina, ji je zdaj iz nežnih potez odsevala čistost in vdanost, na licih ji je oživelo nedolžno pričakovanje, sen o sreči, celo deviška radost, vse to, kar so leta počasi uničila. Odmikajoče življenje ji je odvzelo vsa razočaranja. Na ustnicah ji je lebdel smehljaj. Na to smrtno posteljo jo je smrt kakor srednjeveška kiparica položila v podobi mlade devojke.

(Iz francoščine preložil Miran Jarc.)